

Lokalhistorisk Arkiv & Forening

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Bestyrelsen:

Ingrid Dall - formand
Elsie Björklund - arkivleder
Frits Fabricius - næstformand
Hans Olsen - kasserer
Lilli Henningsen
Ole Fog
Knud Skovbæk (komm. valgt)

Arkivets åbningstider:

Hver mandag
kl. 17.00 - 19.00
& første lørdag i
hver måned
kl. 10.00 - 12.00
på Biblioteket

Præstø Lokalhistoriske Forening

Bestyrelsen

Elsie Björklund - formand
Ole Hansen - næstformand
Kim Pedersen - kasserer
Steffen Lyng Sørensen - sekretær
Hans Olsen
Suppl.: Bodil Møller
Jens Bjerre Tybjerg

Kommende

arrangementer:

Den 17. november
fortæller Peter Bering
om de gamle huse
i Præstø
på Abildhøjskolen
kl. 19.30.

Udgivere:

Præstø Lokalhistoriske Arkiv &
Præstø Lokalhistoriske Forening
Ansv.hav. red.: Ingrid Dall

Har du stof til bladet eller
kommentarer til artiklerne
hører vi gerne fra dig.
Ring til Ingrid Dall
tlf. 55 99 24 39

ET TIDSBILLEDE FRA JUNGSHOVED SOGN I RYTTERGODSTIDEN.

(Fortsat fra forrige nummer)

I sidste nummer nåede vi til afslutningen på den langsommelige sag om Ane Jensdatter, som kom så "gruelig galt afsted". Ane blev gift med barnets fader og hendes stedfader, Rasmus Nielsen, blev frikendt for den mistanke, som folkesnakken havde heftet på ham.

Efterfølgende berettes der om, hvordan det siden gik sagens øvrige hovedpersoner, regimentsskriveren, hans fuldmægtig, sognepræsten og rytterbonden.

Regimentsskriveren Hans Madsen havde levet fornemt tilbage-trukket i Næstved og været så godt som uden føling med bønderne på ryttergodset. Det fortælles, at han godt og vel et par måneder efter, at der var faldet dom i Rasmus Nielsens sag, nemlig den 17. maj 1722, blev suspenderet fra sin stilling og nu sad tilbage med en gæld på 979 rdl. 74 sk. i rede penge og 1842 rdl. 8 sk. i autoriserede sedler, en gæld, som han aldrig helt fik betalt. I sommeren 1725 betegnede den nye regimentsskriver Svane de sidste 159 rdl. 67 sk. som uerholdelige, "formedelst mandens usle og miserable tilstand".

Niels Pilemark, der tidligere havde boet i Lille Næstved, og som hverken havde lod eller del i regimentsskriverens fejlgreb, blev imidlertid trukket med i hans fald. Mindre end en måned efter Hans Madsens afskedigelse optrådte Gabel Frantzen Bold på birketinget som fuldmægtig hos den nye regimentsskriver. Niels Pilemark måtte flytte fra Lekkendegård og boede siden hen i Hollænderhuset ved Nysø, hvor han i juli 1725 døde. Han havde efter afskedigelsen været en meget benyttet prokurator, skønt han ingen bestalling havde. I ikke så få tilfælde sad han i birkeskriver Thord Thodbergs sted, når denne havde forfald eller i birkedommerens fravær beklædte dommersædet.

Om hans velærværdighed, hr. Augustinus Haard, kunne meget fortælles. Efter at han i 1705 var kommet til Præstø, nød han megen

agttelse, men i løbet af ganske kort tid lykkedes det ham at lægge sig ud med alt og alle, og han havde tit op til 30 processer løbende samtidigt ved forskellige instanser. Den slags kostede penge, og da hr. Augustinus ikke tog det så nøje med, hvordan han fremskaffede dem, var det ikke så mærkeligt, at han i Rasmus Bødkers sag blev mistænkt for at have taget mod bestikkelse. Hans uregelmæssigheder blev efterhånden så mange og så grove, at han i 1727 blev dømt fra kjøle og krave. Han flyttede efter dommen til København og boede efter branden i 1728 til leje hos snedker Jacob Jensen i Stormgade, men forsvandt senere fuldstændigt. Om hans lidet præstelige levned er der fortalt udførligt i en bog om Præstø købstads historie, der udkom i 1899, så det skal ikke gentages her.

For Rasmus Nielsen Bødker skete der ikke så store forandringer. Han sad uantastet på sin gård i Stenstrup, og der blev han siddende i endnu en del år. Undertiden har det været lidt vanskeligt at følge ham, dels fordi der var mange på øen, der hed Rasmus Nielsen, og dels fordi bødkerne navnet meget tit mangler. Dog mest fordi sognets kirke-bog var ført meget mangelfuldt, især af hr. Augustinus, der var så forsømmelig, at han helt undlod at indføre vielser og begravelser. Først efter hans afskedigelse i 1727 blev både fødte, viede og døde igen noterede i kirkebogen.

Også Rasmus's kone, Kirsten Pederdatter, levede i bedste velgående. Endnu så sent som septuagesima søndag 1731 bar hun naboen Peder Rings søn, Rasmus, til dåben. Men godt to år senere, den 27. april 1733, døde hun i en alder af 63 år, og ved begravelsen den 2. maj gav Rasmus Nielsen præsten 3 mark for hans prædiken. Desværre findes der intet skifte efter Kirsten Pedersdatter, så det kan ikke ses, hvad der blev af hendes tre døtre af første ægteskab.

Som det dengang var skik, blev Rasmus Nielsen ikke længe i enkestand. Næsten samtidig med Kirsten Pedersdatter døde også rytterbonden Rasmus Andersen i Ambæk. Og den 3. juni samme år "fæstede ryttergodsets bonde Rasmus Nielsen den gård på Vordingborg amt, Joenshoved sogn, Ambæk by, som Rasmus

Andersen beboede og fradøde, og hvis efterladte enke han ægter. Hartkorn efter matriculen under nr. 6: 3 tdr. 1 fdk. 1 alb." Enken hed Ellen Hansdatter, og hun bragte to småpiger, Ellen og Kirsten, med ind i ægteskabet, da hun 24. søndag efter trinitatis, den 15. november 1733, i Jungshoved kirke blev viet til Rasmus Bødker. De fik sammen to børn, der dog begge døde i treårsalderen.

Da Rasmus Nielsen Bødker efter en del års forløb blev for gammel til bondearbejdet, måtte han afstå gården til en anden af ryttergodstes bønder, men blev boende i byen. Han nævnes som indsidder i Ambæk den 18. jan. 1758, da der blev holdt skifte efter hans hustru, Ellen Hansdatter, som var afgået ved døden kort tid i forvejen. Hendes to døtre af første ægteskab omtales her til at begynde med som deres "samavlede børn", men fejlen rettes senere under skifteforretningen. Boet indeholdt ikke de store værdier, men blev beregnet til ialt 45 rdl. 4mk. 8 sk.. Gælden androg 15. rdl. 3 mk. 12 sk., begravelsen kostede 10 rdl (det fattige bo taget i betragtning, var det en anelig sum (red.)). Overskudet på 15 rdl. 3 mk. 6 sk. deltes således, at enkemanden fik 7 rdl. 4 mk. 11 sk. og Ellen og Kirsten skulle have hver 3 rdl. 5 mk. 5½ sk.. De fik dog ikke pengene udbetalt, men udtog som sikkerhed for deres arv en bryggerkedel af kobber og en jernkakkelovn, der tilsammen var vurderet til 10 rdl., "hvormed de vare fonøyed, og imidlertid tillod de enkemanden, deres stedfader, at hand maatte benøtte sig af kakkelovnen og kiedelen, men de skulle efter hands død tilhøre dem". Rasmus Nielsen lovede derefter, at han med det første ville betale og klarere gælden.

Skønt Rasmus Bødker nu var noget til års, forblev han heller ikke denne gang enkemand ret længe. Den 13. dec. samme år blev han efter kongelig tilladelse trolovet med pigen Karen Pederdatter og vielsen fandt sted den 27. maj 1759. Men dette ægteskab kom kun til at vare i ti år. Den 23. Aug. 1769 blev Rasmus Bødker, inderste i Ambæk, 85 år gl. begravet med ligprædiken, hr. Augustinus Faber gjorde i kirkebogen den tilføjelse, at han havde prædiket over brevet til galterne, kapitel 5, vers 25, hvor det hedder: "Når vi leve ved ånden, da lader os også vandre efter ånden".

Syv dage efter begravelsen, den 28. aug., blev der holdt skifte efter Rasmus. Han og Karen Pedersdatter havde ingen nære livsarvinger, og hands brødre var derfor nærmeste arvinger. Af dem levede kun Peder Nielsen i Skovhus. Om enken, Karen Pedersdatter, kan fortælles, at også hun meget hurtigt ihukom den gamle talemåde, at enkestand er ynkestand, for allerede søndagen mellem jul og nytår 1769 blev hun trolovet med enkemanden Lars Jensen i Roneklint. Da de var næstsøskendebørn, havde de måttet søge kongebrev for at kunne gifte sig.

Rasmus Nielsen Bødker nåede som gammel mand at opleve den dag, da Jungshoved ø ikke længere var ryttergods. Denne store omvæltning indtraf i året 1761, da kong Frederik V overdrog de to godser, Jungshoved og Oremandsgård, til Henrik Adam Brockenhuus. Men da var der allerede løbet meget vand i stranden, siden han som ung gårdmand var kommet i "almindelig rye og rygte iblandt folk".

Kilde: Historisk Samfund for Præstø Amt's årbog 1984.

Foto: Ole E. Hansen.

SENSOMMERTUREN

Søndag den 20 sept. havde lokalhistorisk forening og bevaringsforeningen arrangeret sensommertur. Vi mødtes kl. 10 ved biblioteket i strålende sol, noget som den forgangne sommer ikke har forventet os med.

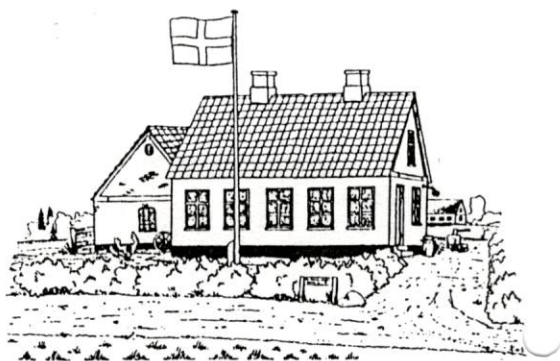

Vi skulle på udflugt til Holbækegnen. Vi kørte en meget smuk tur op over Midtsjælland til Tadre mølle, en vandmølle som stadig er i drift. Vi fik en fin rundvisning, først op til Mølledammen og videre for at se, hvor vandtilførslen kommer fra. Vi så også forsøg på biologisk dyrkning af korn og grøntsager. Det var ikke faldet så heldigt ud, men det var jo

også forsøg. Vi fik set møllen i gang og fik dens historie, som går tilbage til 1840, det var interessant. Efter rundvisningen spiste vi vores medbragte mad, nogen mente, det var i den gamle mødding (det gav ekstra appetit).

Da maden var spist, kørte vi mod andels-landsbyen Nyvang. Vi havde turens højdepunkt, hvad natur og landskab angår tilgode. Vest for Tølløse gjorde vi holdt. Her ligger Igel sø i et smukt meget kuperet område omgivet af høje bakker. Den natur tog pusten fra mange af os. Jeg lod tankerne gå tilbage til Gardasøen. Der var utrolig smukt. Så husker vi igen, at vi har et meget smukt land og på en solrig septemberdag har vi i forvejen sat synsfeltet på smukt.

Vi måtte løsrive os,
for vi skulle til Nyvang,
som er et levendegjort
besøgs- og aktivitetscenter,
der startede i 1992.
Landsbyen ligger i dejlige
omgivelser på den smukke
gamle proprietærgård
"Nyvangsgården".

Under Andelstiden 1870 - 1950 foregik Danmarks forvandling fra landbrugssamfund til moderne industrisamfund. Det er denne periode Nyvang har taget som opgave at gengive i hverdag og fest. Da vi kom til Statshusmandsstedet blev der tærsket korn som i 1940'erne. Inde i

huset var kvinderne i gang med at lave kaffe på "Madam blå" iblandet Richs. Der var æblekage til kaffen, som vi indtog ved bordet i daglig-stuen med en avis som dug.

Stuerne var efter nutidig målestok spar-tanske, men man hørte hele tiden: "Sådan var der også hos min bedstemor" eller "sådan een havde vi også, da jeg var barn". I køkkenet var det blåemalerede køkkentøj hængt op og ikke kun til pynt, vandspanden med vandøsen, brændekomfuret var i gang, papirborter på hylderne i skabene, gruekedlen og vaskebrættet i byggerset, Det var der det hele.

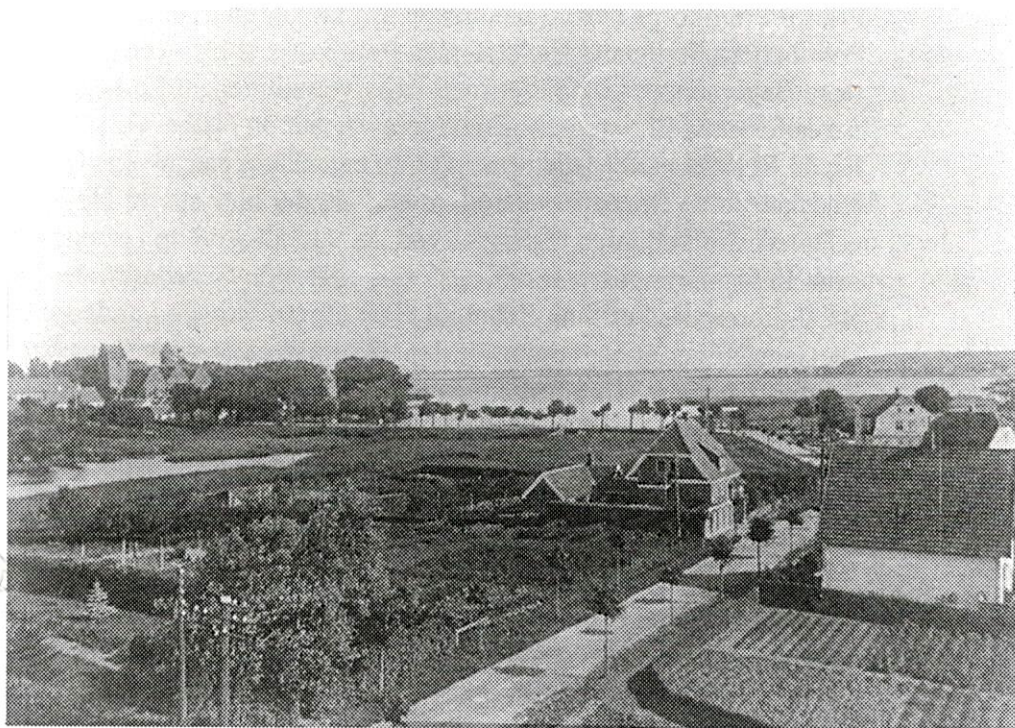
Vi så smeden arbejde i smedien. Andelsmejeriet var desværre ikke i gang den dag, men vi så hele mejeriet og beundrede de flotte skinnende kobbekar. Der bliver produceret både smør og ost. Vi fik vist plancher om et fremtidigt projekt. Det er en frimenigheds-kirke, som man håber at få midler (5 mill. kr) til at købe. Det ville være prikken over I'et, hvis landsbyen kunne få en kirke. Vi så meget mere end det, og vi havde også her en dygtig rundviser. Efter rundvisningen gik nogle i brugsen og købte rygeost, smør m.m., andre købte med øjnene, for her var nok at se på. Der var også en

købte med øjnene, for her var nok at se på. Der var også en spændende cykelhandlerbutik, som i sin tid også havde handlet med radioer og lign..

Efter en kop kaffe kørte bussen os til Præstø, mættede med indtryk efter en fin og godt tilrettelagt tur. En stor tak til arrangørerne.

Gurli Z. Nielsen.

>>>> HVORNÅR !!! <<<<

Dette billede, som er taget af Præstøfotografen Oluf Jensen, er fundet på et loppemarked i Hammer af Ole E. Hansen.

Kan nogle af vore læsere fortælle, hvornår det er taget, vil vi i arkivet blive glade for at høre om det.

B 415

50 ÅRS MINDER FRA PRÆSTØ

Fortsat fra forrige nummer.

Borgervæbningen bestod af 16 Mand. Chefen blev kaldt Politiløjtnant. Af Underofficerer var der en Oversergent og en Sergent. Borgervæbningen havde eget Musikkorps: En Overtrompeter, en Fløjtenist og en Trommeslager. Det kan bemærkes, at afdøde Fotograf Oluf Jensen i 47 År var Trommeslager ved "Væbningen".

Dens Opgave var eventuelt at være med til at værne for Ro og Orden samt ved Ildebrand at hjælpe ved Afspærringen og holde Vagt ved det reddede Inventar fra brændte Ejendomme.

Præstø Politikorps bestod paa denne Tid kun af en Mand, nemlig Politibetjent Ferdinand Nielsen, men Politikorpset blev ved særlig store Begivenheder suppleret med Reservepolitibetjent Ludvigsen og Arrestforvarer Christensen. Endvidere var der en Natbetjent, som fra Kl. 23 til Kl. 4 med Mellemlum skulde patrullere paa Byens Gader. Ondskabsfulde Borgere paastod, at en Nat, der blev stærkt Højvande, vaagnede Natbetjenten forfærdet ved, at Vandet stod op i Sengen til ham. I mine Drengear var der ogsaa stationeret en Gensdarm, der i sin blå Uniform, med en lang Sabel, til Hest afpatrullerede Landsognene. Da Gensdarmeriet blev ophævet den 13. April 1894, blev Gensdarmen Landpolitibetjent. Den forhenværende Gensdarm, hvis Navn var Petersen, har været i Besiddelse af Lyst og Evner til at samle gamle Præstø-Minder, saa man ved Besøg i vedkommendes Hjem kan lære Præstøs fortid at kende. Det er som man kom i et Museum og Ejeren fortæller med Glæde om de mange herlige og interessante Genstande.

Ferdinand Nielsen havde meget andet end sin Politivirksomhed at tage vare paa. Han var Skolens Gymnastik- og Svømmelærer, Danselærer, tilsynsførende ved Auktioner samt Reservetrommeslager. Der var vist ingen andre end os Dreng, der havde Respekt for Nielsen som Politimand. Undertegnede hørte ham en Gang, han anholdt en betlende Haand-værkssvend, udtale: "I Hans Majestæt Kongen og Lovens Navn erklærer jeg Dem for Arrestant at være." Hvortil Betleren svarede: "Jeg vil Dem et stykke," og forsvandt ud i Alleen. Var

der noget med Uro, Værtshusuorden eller Slagsmaal, var det den store og joviale Arrestforvarer Christensen, der tog Affære.

Nytårsaften blev Politikorpset suppleret med en halv Snes Mand, som blev fordelt rundt om i Byen samt Anlæg og Spadserestien, for at paase, at der ikke blev afbrændt "Kinesere" og "Skrupudser".

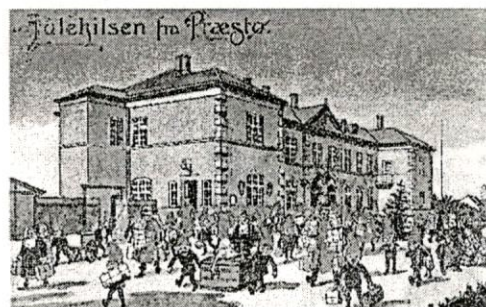
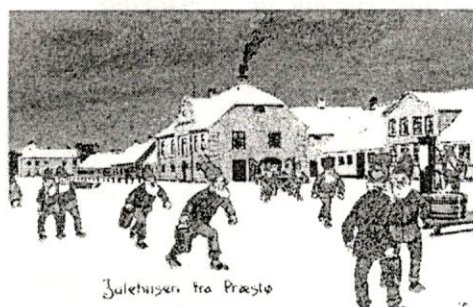
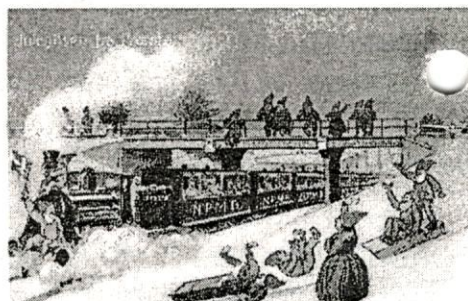
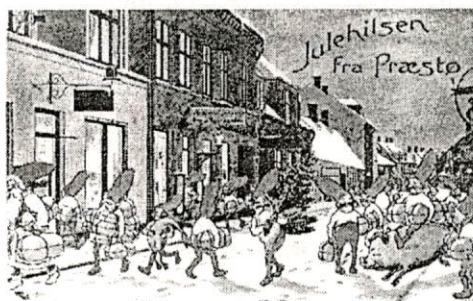
Vi har nævnt Ferdinand Nielsen som Reservetrommeslager. Den "rigtige" Trommeslager var Arrestforvarer Christensen, der med Trommen gik en Tur gennem Præstøs Gader, med visse Mellemrum standsede. Han slog et Par Slag paa Trommen og meddelte f. Eks.: "I Haven ligger en Baad med store levende Torsk" eller "Ved Østerbro holder en Vogn med Slagterivarer fra Masnedsund".
(Fortsættes i næste nummer).

P.S. Mange læsere vil sikkert undre sig over stavemåden i gensdarm. I ORDBOG over DET DANSKE SPROG fandt jeg frem til, at ordets franske form er Gens d' Armes. Dette kunne være forklaringen. Stavemåden kan også være dialektisk, har læserne evt. en forklaring, ville det more mig at høre den. (red.)

Jul i PRÆSTØ 1998

Den gamle købmandsby

Arkivet vil igen i år fremstille julekort. Vi havde opgivet denne aktivitet på grund af den store arbejdsbyrde som ligger i fremstillingen.

På mange opfordringer genoptager vi salget af julekortene. De bliver nu fremstillet på en lidt anden måde men bliver mindst lige så smukke.

Vi håber på et samarbejde med Præstø Handelsstandsforening så julekortene også kan sælges fra byens forretninger. Som sædvanligt bliver de solgt fra biblioteket og arkivet.